

ANALÝZA A KOMPARACE FAKTORŮ DETERMINUJÍCÍCH PROFESNÍ ORIENTACI ŽÁKŮ S TĚLESNÝM POSTIŽENÍM A ZDRAVOTNÍM ZNEVÝHODNĚNÍM NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH V JIHMORAVSKÉM KRAJI

Ilona FIALOVÁ

Abstrakt: *Tématem článku je analýza faktorů, které ovlivňují rozhodování a předpokládaný úspěšný vstup na trh práce, přijetí ke studiu na vysokou, popř. jinou školu u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (se zaměřením na jedince s tělesným postižením a zdravotním znevýhodněním) a žáků intaktních, na středních školách v Jihomoravském kraji. V článku je představen výzkum, který byl realizován ve školním roce 2007/2008 na vybraných středních školách ve sledovaném regionu. Dále jsou zde vyhodnoceny některé hypotézy, prezentovány vybrané výsledky, formulovány závěry šetření a doporučení pro speciálně pedagogickou praxi.*

Klíčová slova: *student se speciálními vzdělávacími potřebami, student intaktní, adolescence, maturita, charakteristika tělesného postižení, faktory ovlivňující úspěšný přechod škola – povolání, následné studium, předprofesní a profesní příprava, integrativní a inkluzivní vzdělávání*

Aktuální stav řešené problematiky

Maturita dle Akademického slovníku cizích slov (Petráčková, Kraus a kol., 2000) je zkouška dospělosti, zkouška na střední škole, podmínka pro vysokoškolské studium“ – představuje velký životní mezník pro každého jedince, který se odhodlá maturitu, tedy tuto zkoušku dospělosti, zdotat. Je to také začátek další, velmi významné životní etapy každého mladého člověka, klíč od brány, která vede do neznámého světa dospělosti. Maturanty se však nestávají pouze mladí lidé plně zdraví, ale také mladí jedinci se zdravotním handicapem, kteří mají stejnou touhu a potřebu žít podle svých představ, i když je jejich život znesnadněn například zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním či jiným handicapem. Naše společnost funguje v tzv. demokratických podmínkách bezmála dvacet let, proto jedním ze záměrů této výzkumné práce bylo

zmapování současné situace na středních školách a analýza predikcí, které ovlivňují rozhodování žáků maturitních ročníků, se zaměřením na jedince s tělesným postižením a zdravotním znevýhodněním. Šlo především o analýzu faktorů ovlivňujících jejich rozhodování při otázce, jakou školu, zaměstnání, popřípadě jinou činnost zvolí. V prostředí školy se denně setkáváme s mladými lidmi a jejich problémy, s úspěchy i životními osudy, které velmi významně ovlivňují jejich další životní rozhodnutí. Pojmy, jako jsou jedinci s postižením, právo na vzdělání pro každého a jiná pozitiva, se kterými se u nás setkáváme, prosazování integrace a směřování k inkluzi, to vše představuje predikce ovlivňující rozhodování mladých lidí. Pohled samotných žáků, kteří se připravovali na maturitu a řešili otázku, jakým směrem se bude ubírat jejich další životní dráha, analyzuje vlastní výzkumné šetření. Jakým způsobem bylo studentům umožněno dobře se připravit pro budoucí povolání nebo být úspěšným při přijetí na vysoké a jiné školy, jak řešili problémy, kdo jim byl v těchto obtížných situacích nápomocný, představuje vlastní výzkum. Výzkumného šetření se zúčastnili žáci s tělesným postižením a zdravotním znevýhodněním a dále žáci intaktní. Při přípravě výzkumu a splnění stanovených cílů se muselo vycházet ze zásadní skutečnosti. Žáci s tělesným postižením jsou dnes většinou integrováni na běžných středních školách, popřípadě studují bez integrace. Tuto skutečnost také potvrdil předvýzkum, který byl proveden na běžných středních školách i na středních školách pro tělesně postižené. Na školách pro tělesně postižené studují žáci především s těžšími formami tělesného postižení a jejich počty jsou velmi malé.

Získané výsledky sloužily ke komparaci a vyhodnocení případných rozdílů u žáků s handicapem a žáků intaktních v oblasti řešené problematiky.

Teoretická východiska

Mezi základní práva každého jedince, a tedy i jedince s postižením nebo jiným znevýhodněním, patří právo na vzdělání, které je u nás zajištěno v Ústavě České republiky. Dosažené vzdělání je v dnešní době velmi významným faktorem, a proto cílem školského systému v naší zemi je nabídnout rovnost šancí, vytvořit takové prostředí, které umožní všem jedincům dosáhnout odpovídajícího stupně vzdělání. Analýzou potřeb společnosti jsou stanovovány znalosti a dovednosti, které si musí jedinec pro úspěšné začlenění do společnosti osvojit. Vzdělanost a její rozšiřování mezi lidmi a následné zvyšování její úrovně je vnímána jako podmínka svobodného a nemanipulovatelného života, jež umožňuje sociální participaci jedince na dění ve společnosti, je základním předpokladem prosperity v osobním životě, a tím prosperity celé společnosti (Rabušicová, 2002). Proto je velmi důležité zajistit také jedincům s postižením rozvoj jejich individuálních předpokladů. V současné době je velkou snahou integrovat děti, žáky a studenty se speciálními vzdělávacími potřebami do škol a školských zařízení běžného typu. Zásadou tohoto vzdělávání je respektování speciálních vzdělávacích potřeb každého jednotlivce. V České republice byl v roce 2004 přijat nový školský zákon, v němž došlo k určitým změnám ve vzdělávání žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. Zásady a cíle vzdělávání jsou: rovný přístup ke vzdělávání, zohlednění vzdělávacích potřeb jednotlivce, bezplatné základní nebo střední vzdělávání a v neposlední řadě možnost vzdělávání po dobu celého života. Legislativně je vzdělávání jedinců se

speciálními vzdělávacími potřebami zajištěno na základě školského zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Novelou zákona č. 561/2004 Sb. je zákon č. 58/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb. ve znění pozdějších předpisů. Dalším provádějícím právním předpisem se pro oblast vzdělávání zdravotně postižených stala vyhláška MŠMT č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. Tento předpis mimo jiné také stanovuje formy speciálního vzdělávání dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením (Vítková, 2006). Vývojové období, ve kterém se nachází většina respondentů zúčastněných ve výzkumu, se nazývá adolescencí. Začíná ukončením pohlavního dospívání a končí nástupem dospělosti. Jako dolní hranice se většinou uvádí 15. až 16. rok, jako horní hranice 18. až 21. rok, je posledním obdobím na cestě k dospělosti. Dospívající se liší od dítěte v tom, že je schopen konstruovat teorie a zabývat se volbou své životní dráhy, která by odpovídala jeho zaměření a dovolila mu uspokojit jeho potřeby, reformovat společnost a také v tom, že si vytváří nové názory (Kuric, J., 2001). Ukončení střední školy maturitou můžeme také charakterizovat jako „přechod“ (angl. transition) z jedné životní etapy do další, představuje most mezi dvěma obdobími, jež se vyznačují změnou a pohybem. Jaké představy a předsevzetí měli respondenti, kteří se výzkumu zúčastnili, zda se rozhodli pokračovat ve studiu na vysokých a jiných školách, zda chtěli nastoupit do zaměstnání, nebo uvažovali o jiné činnosti, to vše bylo předmětem vlastního výzkumného šetření. Jejich rozhodování bylo ovlivňováno mnoha faktory, skutečnostmi a okolnostmi. Vzhledem k obsáhlosti zkoumané problematiky byly vybrány pouze některé z nich, např. zájem studenta o další studium na vysokých a jiných školách, vliv rodiny a školy na zvolení dalšího studia či nástup do profesního života, vlastní prospěch studenta, zdravý životní styl, zájmy a záliby, které vytváří předpoklad pro další studium či zaměstnání. Také se předpokládalo, že důležitý vliv na zvolení dalšího studia nebo nástup do zaměstnání budou mít v prostředí školy pedagogové, popř. jiní poradenští pracovníci. Velký význam byl přisuzován faktoru sebehodnocení a hodnocení svých studijních výsledků.

Stanovení výzkumných cílů a výzkumných otázek

Cíle výzkumu byly rozděleny do dvou rovin. V rovině teoretické bylo hlavním cílem charakterizovat predikce, které jsou určující při přechodu škola-povolání nebo další studium aj. u absolventů středních škol se speciálními vzdělávacími potřebami, se zaměřením na jedince s tělesným postižením a zdravotním znevýhodněním v komparaci s jedinci intaktními. Jsou zde popsány a analyzovány faktory ovlivňující přechod žáků čtvrtých ročníků středních škol v Jihomoravském kraje do zaměstnání nebo ke studiu na vysokých a jiných školách. Podrobná a empiricky ověřená znalost predikcí, které významně ovlivňují rozhodování maturantů při volbě dalšího studia či vstup do zaměstnání, mohou pomoci budoucím maturantům středních škol k efektivnější přípravě na tento přechod škola – povolání, další studium aj. Druhým cílem výzkumu bylo na základě zjištěných skutečností navrhnout opatření pro speciálně pedagogickou praxi. Cílem v rovině metodologické bylo posoudit možnosti využitých výzkumných technik pro zkoumání faktorů ovlivňující rozhodnutí žáků, aby jejich přechod škola-povolání nebo další studium, byl úspěšný. Výzkumné otázky, které byly položeny vzhledem ke

stanoveným cílům, byly formulovány takto: které faktory nejvíce ovlivňují žáky-absolventy při rozhodování o dalším uplatnění v životě a jaké možnosti přináší kvantitativní metoda při zkoumání úspěšnosti přechodu škola-povolání popř. další studium u absolventů středních škol se speciálními vzdělávacími potřebami, se zaměřením na tělesně postižené a se zdravotním znevýhodněním, zda se objevují zásadní rozdíly u žáků s tělesným postižením a zdravotním znevýhodněním a žáků intaktních.

Metodologie výzkumu a postup sběru dat

V rámci výzkumného šetření byla využita statistická procedura. Zvolen byl kvantitativní přístup zkoumání dané problematiky, který tak umožnil s využitím kvantitativní metody provést na početném vzorku analýzu a deskripci současného stavu zkoumaného problému.

V první fázi byl nejdříve realizován v září 2007 předvýzkum za účelem zpřesnění a ověření výzkumné strategie na menším souboru, který měl základní rysy shodné se vzorkem, na němž byl realizován vlastní výzkum (Pelikán, 2004). Proběhl na vybraných středních školách, s žáky – budoucími maturanty. Bylo provedeno interview s vybranými žáky, kteří odpovídali na otázky obsažené v dotazníku. Na základě analýzy získaných odpovědí a reakcí oslovených případných respondentů byla upravena formulace některých otázek, jedna otázka byla vzhledem k nevýznamné informaci z dotazníku zcela vyloučena. Po těchto připomínkách byla vytvořena finální podoba dotazníku pro respondenty. S prosbou o vyplnění dotazníku byli osloveni někteří ředitelé středních škol, a také oni byli požádáni o informaci, zda mají připomínky k formulaci položených otázek. Všechny položené otázky byly ze strany ředitelů vyhodnoceny jako srozumitelné, bez dalších připomínek. Ředitelé však poukazovali na nedostatek času a velké pracovní vytížení, které zřejmě ovlivní dobu návratnosti vyplněných dotazníků. Tato skutečnost se v průběhu šetření potvrdila. Pro vlastní výzkum bylo náhodně vybráno 20 středních škol v Jihomoravském regionu a v průběhu listopadu 2007 bylo osloveno vedení těchto škol. Na školy byly zaslány dopisy, kde byla ředitelům vysvětlena podstata výzkumu, jeho cíle a způsob provedení. Oslovení ředitelé dostali nejdříve k vyplnění formulář, kterým byl zjištěn mimo jiné i přibližný počet maturantů na jejich školách ve školním roce 2007/2008. Zájem o účast v tomto šetření projevilo nakonec jen patnáct středních škol. K výzkumnému šetření, týkající se žáků, byl použit dotazník vlastní konstrukce, otázky byly také zkonstruovány na základě studia odborné literatury (dle metodiky Gavory, 2000) a na základě praktických zkušeností. Tento dotazník byl anonymní a obsahoval 33 otázek. Doplněn byl průvodním dopisem s vysvětlením cílů výzkumu, významem vlastních respondentových odpovědí, dále obsahoval instrukce pro jeho vyplnění. Návratnost těchto vyplněných dotazníků zaručovali ředitelé středních škol, se kterými byl veden rozhovor v první části výzkumu.

Charakteristika zkoumaného souboru

Základní soubor výzkumu tvořili žáci, kteří ve školním roce 2007/08 maturovali na vybraných středních školách v Jihomoravském kraji. Ze základního souboru byl dostupným výběrem získán výběrový soubor – tedy žáci se speciálními vzdělávacími potřebami se zaměřením na žáky s tělesným postižením a zdravotním znevýhodněním.

V Jihomoravském regionu se nakonec zúčastnilo výzkumného šetření 16 středních škol a to z důvodu své lokality, svého zaměření a zájmu o účast ve výzkumném šetření. Vedení jedné střední školy nakonec písemně oznámilo, že na škole žádní žáci se speciálními vzdělávacími potřebami nejsou, tudíž se výzkumu nezúčastní. Celkem se tedy výzkumu účastnilo 15 středních škol, kdy se šetření zúčastnilo 474 respondentů – maturantů, $n = 474$, z toho tvořil výběrový vzorek $N = 25$ respondentů s tělesným postižením a zdravotní znevýhodněním. Vzhledem ke způsobu výběru vzorku (záměrný, respektive dostupný výběr) nebylo kladeno za cíl zobecňovat zjištěné skutečnosti na základní soubor. Všechny zúčastněné střední školy se nacházely ve městě. Z celkového počtu respondentů $n = 474$ bylo 327 (68,98 %) žen, mužů bylo 147 (31,01 %). Mezi respondenty byla nejčastěji zastoupena věková kategorie 19 let, kterou uvedlo 294 oslovených, 18 letých bylo 118, 20-letých respondentů bylo 38, jedenáct respondentů uvedlo věk 21 roků, 4 respondenti byli ve věku 22, tři uvedli věk 24 roků, dva byli třiatdvacetiletí a po jednom respondenti uvedli věk 25, 26 a 35 let.

Tab. 1: Skladba středních škol, jejichž studenti se šetření zúčastnili

Typy středních škol zastoupených ve výzkumu:	Počet maturantů celkem: s TP:		
01. Gymnázium církevní	27	5,69 %	1 0,21 %
02. Gymnázium a SŠ pedagogická	36	7,59 %	
03. Gymnázium státní	47	9,91 %	2 0,44 %
04. Gymnázium soukromé	15	3,16 %	
05. Střední škola informačních technologií	115	24,26 %	4 0,84 %
06. Rodinná škola - sociální služby	8	1,68 %	
07. Střední škola sociálně správní	4	0,84 %	6 1,26 %
08. Obchodní akademie a Ekon. lyceum i pro TP	75	15,82 %	6 1,26 %
09. Pedagogická škola	38	6,96 %	
10. Střední škola-výchovná a humanitární činnost	66	13,92 %	6 1,26 %
11. Neuveden typ střední školy	43	9,07 %	
Celkem:	474	100 %	25 5,27 %

Z celkového počtu **474** (100 %) respondentů jich **46** (9,70 %) uvedlo, že patří mezi žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a **428** (90,29 %) respondentů uvedlo, že jsou intaktní. Dále **25** (**5,27 %**) respondentů označilo, že má tělesné postižení, **8** (1,68 %) z nich uvedlo chronické onemocnění, **5** (1,05 %) zrakové postižení, **2** (0,42 %) sluchové postižení, **2** (0,42 %) dyslexii, jeden (0,21 %) respondent uvedl LMD a dva (0,42 %) žáci uvedli kombinované postižení (tělesné a zrakové postižení a tělesné, zrakové a sluchové postižení). Z celkového počtu 46 (100 %) žáků se speciálními vzdělávacími potřebami uvedlo dvacet devět (63,04 %) žáků, že jsou integrováni, 17 (36,95 %) integrovaných nebylo. Podle individuálního vzdělávacího plánu (dále jen IVP) jich studovalo 14 (30,43 %), 31 (67,39 %) z nich nemělo vytvořen IVP a jeden (2,17 %) respondent uvedl, že neví, zda pracuje dle IVP. Na otázku, zda jsou žáci spokojeni s poskytovanými speciálními vzdělávacími podporami, odpovědělo 36 (78,26 %) respondentů kladně a 7

(15,21 %) respondentů záporně a tři respondenti (6,52 %) se nevyjádřili. Významný byl také fakt, že na otázku, zda by znovu volili stejnou střední školu, z celkového počtu 474 žáků odpovědělo 283 (59,70 %) respondentů kladně, 152 respondentů (32,06 %) záporně a 39 (8,22 %) odpovědělo, že neví, zda by zvolili opět stejnou školu. 75 (15,82 %) žáků uvedlo, že teprve v průběhu studia zjistili, že jim zvolená škola nevyhovuje. 63 (13,29 %) žáků zadrželo odpověď, že škola nesplnila jejich očekávání. Mezi jinými důvody, proč by nevolili podruhé stejnou školu, respondenti např. uvedli, že si nepřáli na této škole studovat, nepřipravila je ke studiu na VŠ, zvolený obor je nezáživný, nízká úroveň vzdělávání, vyučovali je nekvalifikovaní učitelé, nespokojenost s vedením školy atd. Je zajímavé, jak žáci sami hodnotili svůj průměrný prospěch, pouze 51 (10,75 %) žáků ohodnotilo svůj studijní prospěch na výbornou. 160 (33,71 %) žáků svůj prospěch ohodnotilo známkou chvalitebnou. Největší počet respondentů, 195 (41,13 %), se ohodnotilo známkou dobrou. Dostatečnou se hodnotilo 25 (5,27 %) žáků a čtyři ((0,84 %) známkou nedostatečnou. 41 (8,64 %) respondentů na tuto otázku nedokázalo odpovědět. Důležitý je fakt, že z celkového počtu 474 respondentů se hlásilo ke studiu na VŠ 382, což představuje 80,59 %. O zaměstnání uvažovalo pouze 24 (5,06 %) maturantů. Z výběrového vzorku N 25 (žáci s tělesným postižením), uvažovali o nástupu do zaměstnání pouze tři (12 %) z nich. Zde jsou uvedena jen některá fakta, která z výzkumného šetření vyplynula (tab. 1).

Hypotézy

Hypotézy byly stanoveny ve dvou rovinách. První rovina, zkoumaná univariční analýzou (H1-H3) se týkala všech zúčastněných respondentů - soubor N 474, ve druhé rovině byly vyhodnoceny hypotézy (H4-H7) bivariační analýzou, vzhledem ke studentům s tělesným postižením a zdravotním znevýhodněním, kteří představovali výběrový vzorek N 25.

Byly stanoveny tyto hypotézy

- H1** Na uvažovanou volbu povolání či následné studium vysoké školy u respondentů má větší vliv prostředí střední školy než prostředí rodinné.
- H2** Více respondentů bude potvrzovat fakt, že volba jejich střední školy byla správná, než fakt, že volba školy byla nesprávná.
- H3** Názor respondentů, že budou na pracovním trhu úspěšní, převažuje nad negativním názorem.
- H4** Názor respondentů, že jedinci se zdravotním handicapem jsou na našem trhu práce diskriminováni, bude převažovat nad pozitivním postojem k diskriminaci handicapovaných.
- H5** U respondentů převažuje pozitivní postoj k dodržování zásad zdravého způsobu života nad negativním postojem.
- H6** Respondenti s tělesným postižením a zdravotním znevýhodněním preferují po ukončení střední školy následné studium na vysokých a jiných školách více než respondenti intaktní.
- H7** Respondenti s tělesným postižením a zdravotním znevýhodněním se častěji radí s pedagogy a jinými odborníky na střední škole při volbě dalšího studia či nástupu do zaměstnání, než respondenti intaktní.

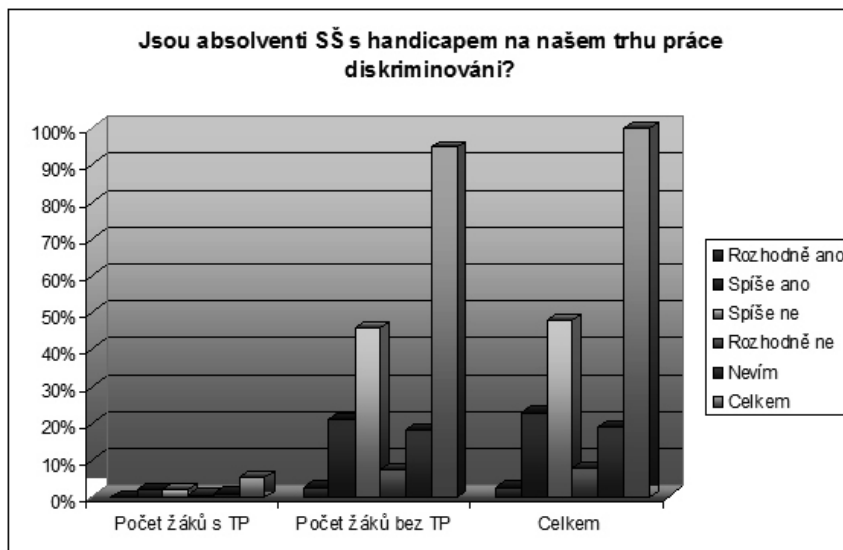
Vyhodnocení vybraných hypotéz

Vzhledem k velkému množství získaných dat a informací je zde uvedeno vyhodnocení jen vybraných hypotéz:

- H4** **Názor respondentů s tělesným postižením a zdravotním znevýhodněním, že jedinci se zdravotním handicapem jsou na našem trhu práce diskriminováni, bude převažovat nad pozitivním postojem k diskriminaci handicapovaných u respondentů intaktních.**

Tab. 2: Diskriminace handicapovaných na trhu práce

Jsou absolventi SŠ s handicapem na našem trhu práce diskriminováni?	Počet žáků s TP	%	Počet žáků bez TP	%	Celkem	%
Rozhodně ano	0	0,0	12	2,5	12	2,5
Spíše ano	9	1,9	100	21,1	109	23,0
Spíše ne	9	1,9	217	45,8	226	47,7
Rozhodně ne	3	0,6	34	7,2	37	7,8
Nevím	4	0,9	86	18,2	90	19,0
Celkem	25	5,3	449	94,7	474	100,0

Graf 1: Diskriminace handicapovaných na trhu práce

Výše uvedená tabulka představuje charakter odpovědí na otázku, zda se respondenti domnívají, že jedinci se zdravotním handicapem jsou na našem trhu práce diskriminováni. Hypotéza předpokládala, že respondenti ve většině případů uvedou odpověď spíše ano. Jak je v tabulce 2 a v grafu 1 uvedeno, „spíše ano“ uvedlo z celkového počtu

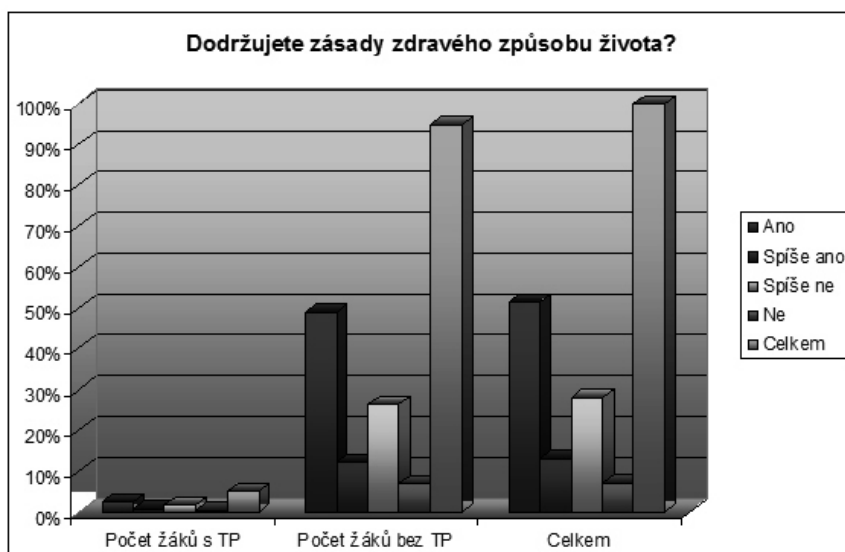
474 (100,0 %) respondentů jen 109 (23,0 %), z toho bylo 9 (1,9 %) s TP. Rozhodně ano zvolilo jen 12 (2,5 %) dotázaných, z toho tuto odpověď nezvolil žádný respondent s tělesným postižením. „Spíše ne“ zvolilo 226 (47,7 %) respondentů, z toho bylo 9 (1,9 %) respondentů s TP. „Rozhodně ne“ zvolilo jako odpověď 37 (7,8 %) respondentů, z nich byli tři (0,6 %) respondenti s TP. Reakcí, že „neví“, jak odpovědět na danou otázku zvolilo 90 (19,0 %) respondentů, z toho byli čtyři (0,9 %) respondenti s TP. Závěrem lze konstatovat, že z celkového počtu 25 (100,0 %) respondentů s TP jich jen 9 (36 %) z nich uvedlo, že jsou handicapovaní na našem trhu práce diskriminováni. Z celkového počtu 449 (100,0 %) respondentů intaktních jich 121 (26,9 %) z nich uvedlo, že se domnívá, že handicapovaní jsou na našem trhu práce diskriminováni.

Hypotéza H4 byla potvrzena.

H5 Respondenti s tělesným postižením a zdravotním znevýhodněním dodržují více zásady zdravého způsobu života než respondenti intaktní.

Tab. 3: Dodržování zásad zdravého způsobu života

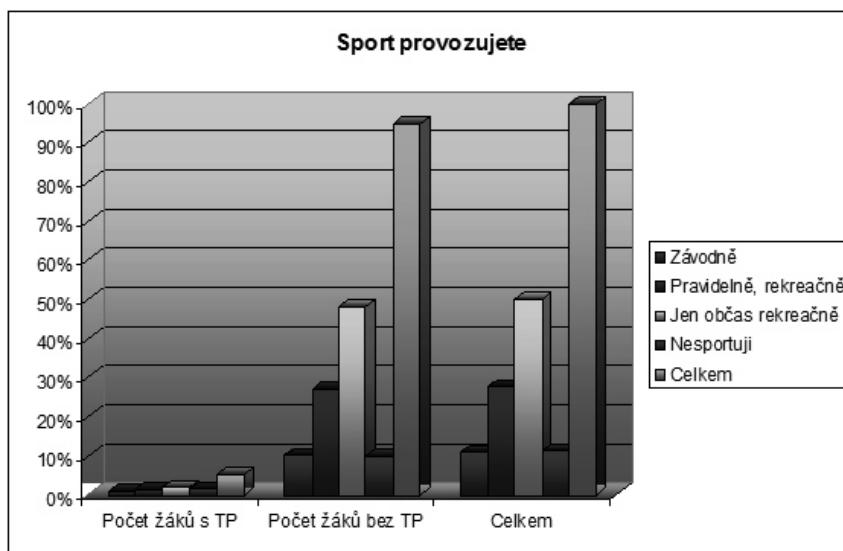
Dodržujete zásady zdravého způsobu života?	Počet žáků s TP	%	Počet žáků bez TP	%	Celkem	%
Ano	11	2,4	233	49,1	244	51,4
Spíše ano	4	0,9	58	12,2	62	13,1
Spíše ne	8	1,7	125	26,4	133	28,1
Ne	2	0,4	33	7,0	35	7,4
Celkem	25	5,3	449	94,7	474	100,0

Graf 2: Dodržování zásad zdravého způsobu života

Tab. 4: Provozování sportu

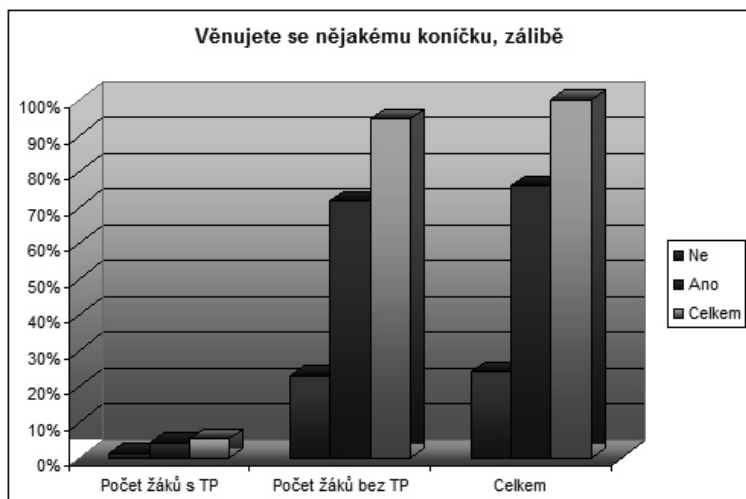
Sport provozujete:	Počet žáků s TP	%	Počet žáků bez TP	%	Celkem	%
Závodně	4	0,8	48	10,1	52	11,0
Pravidelně, rekreačně	5	1,1	127	26,8	132	27,8
Jen občas rekreačně	9	1,9	228	48,1	237	50,0
Nesportuji	7	1,5	46	9,7	53	11,2
Celkem	25	5,3	449	94,7	474	100,0

Graf 3: Provozování sportu

Tab. 5: Záliby, koníčky

Věnujete se nějakému koníčku, zálibě	Počet žáků s TP	%	Počet žáků bez TP	%	Celkem	%
Ne	5	1,1	109	23,0	114	24,0
Ano	20	4,2	340	71,7	360	76,0
Celkem	25	5,3	449	94,7	474	100,0

Graf 4: Záliby, koníčky

Pro vyhodnocení hypotézy H5 byly analyzovány odpovědi z tabulky 3, 4, 5 a grafy 2, 3, 4. V položce zjišťující dodržování zásad zdravého způsobu života jsou v tabulce zaznamenány výpovědi respondentů. Z celkového počtu respondentů 474 jich „spíše ne“ odpovědělo 133 (28,1 %), z toho bylo 8 (1,7 %) respondentů s TP. Rozhodně „ne“ jako odpověď zvolilo 35 (7,4 %) respondentů, z toho byli dva (0,4 %) respondentů s TP. „Spíše ano“ jako odpověď zvolilo celkem 62 (13,1 %) respondentů, z toho byli čtyři (0,9 %) respondenti s tělesným postižením. Rozhodně „ano“ zvolilo 244 (51,4 %) respondentů, z toho bylo 11 (2,4 %) respondentů s TP. Lze tedy konstatovat, že z 25 (100,0 %) respondentů s TP dodržuje 15 (60,0 %) zásady zdravého způsobu života. Z celkového počtu 449 (100,0 %) intaktních respondentů uvedlo 306 (68,2 %), že dodržuje zásady zdravého způsobu života. Z dalších získaných údajů byly vybrány tyto skutečnosti: sport provozuje závodně celkem 52 (11,0 %) respondentů, z toho 4 (0,8 %) respondenti s tělesným postižením. Pravidelně, rekreačně sportuje 132 (27,8 %) respondentů, z toho jich je 5 (1,1 %) s tělesným postižením. Že jen občas sportuje, uvedlo celkem 237 (50,0 %) respondentů, z toho 9 (1,9 %) tělesně postižených, a na závěr uvedlo 53 (11,2 %) respondentů, z toho 7 (1,5 %) tělesně postižených, nespportuje vůbec. Nějaké zálibě či koníčkům se věnuje 360 (76,0 %) respondentů, z toho bylo 20 (4,2 %) respondentů s tělesným postižením. 114 (24,0 %) respondentů uvedlo, že se ničemu nevěnuje, respondentů s tělesným postižením z nich bylo 5 (1,1 %).

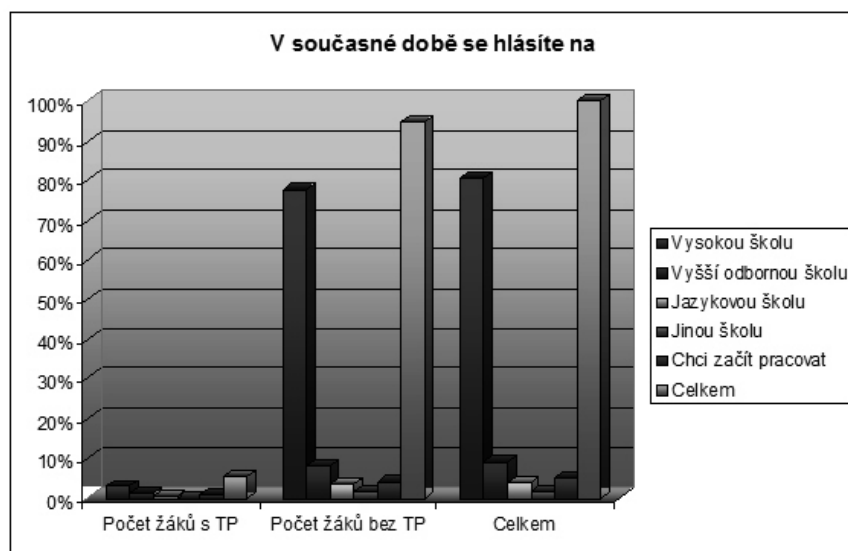
Lze tedy konstatovat, že z celkového počtu 25 (100,0 %) respondentů s TP jen dva (8,0 %) nedodržují zásady zdravého způsobu života. Z celkového počtu 449 (100,0 %) intaktních respondentů jich jen 33 (7,3 %) nedodržuje zdravý způsob života.

Hypotéza H5 byla falzifikována.

H6 Respondenti s tělesným postižením a zdravotním znevýhodněním preferují po ukončení střední školy následné studium na vysokých a jiných školách více, než respondenti intaktní.

Tab. 6: Případné studium na VŠ, VOŠ aj.

V současné době se hlásíte na:	Počet žáků s TP	%	Počet žáků bez TP	%	Celkem	%
Vysokou školu	14	3,0	368	77,6	382	80,6
Vyšší odbornou školu	5	1,1	38	8,0	43	9,1
Jazykovou školu	2	0,4	16	3,4	18	3,8
Jinou školu	0	0,0	7	1,5	7	1,5
Chci začít pracovat	4	0,8	20	4,2	24	5,0
Celkem	25	5,3	449	94,7	474	100,0

Graf 5: Případné studium na VŠ, VOŠ aj.

Vyhodnocení hypotézy H6 bylo provedeno analýzou odpovědí respondentů uvedených v tabulce 6 a grafu 5. Na otázku, zda se respondenti hlásí k následnému studiu na VŠ, VOŠ, JŠ aj. školách, odpovědělo 382 (80,6 %) respondentů, že se hlásí ke studiu na VŠ, z toho bylo 14 (3,0 %) žáků s TP. 43 (9,1 %) respondentů uvedlo, že se hlásí ke studiu na VOŠ, z toho bylo pět (1,1 %) žáků s TP. Studium na jazykové škole preferovalo 18 (3,8 %) respondentů, z toho byli 2 (0,4 %) s TP. Jinou školu uvedlo 7 (1,5 %) respondentů, žádný nebyl s TP, zde respondenti uvedli např. policejní školu, policejní kurz, soukromou VOŠ. 24 (5,0 %) dotázaných uvedlo, že chtějí začít pracovat, z toho byli 4 (0,8 %) respondenti s TP. O zaměstnání uvažovalo pouze 24 (5,0 %) respondentů z celkového počtu 474 (100,0 %). Z výběrového vzorku N 25 (100,0 %) studentů s tělesným postižením uvažovali o nástupu do zaměstnání pouze čtyři (16 %) z nich. Studovat na vysoké škole chtělo 14 (56,0 %) respondentů s TP, 6 (24,0 %) jich chce studovat na vyšší odborné škole, dva (8,0 %) na jazykové škole. Z celkového počtu 449 (100,0 %)

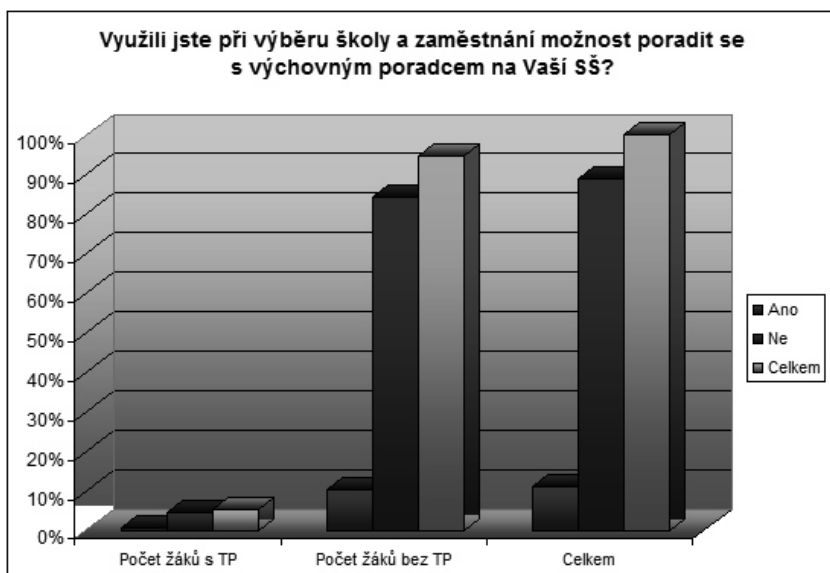
intaktních respondentů jich chce studovat na VŠ 368 (82,0 %), jen dvacet (4,5 %) z nich by chtělo začít pracovat. Při analýze odpovědí respondentů, lze konstatovat, že bylo prokázáno, že respondenti intaktní také preferují následné studium na vysokých a jiných školách před nástupem do zaměstnání.

Hypotéza H6 byla falzifikována.

H7 Respondenti s tělesným postižením a zdravotním znevýhodněním se častěji radí s pedagogy a jinými odborníky na střední škole při volbě dalšího studia či nástupu do zaměstnání než respondenti intaktní.

Tab. 7: Možnost poradit se s výchovným poradcem

Využili jste při výběru školy a zaměstnání možnost poradit se s výchovným poradcem na Vaší SŠ?	Počet žáků s TP	%	Počet žáků bez TP	%	Celkem	%
Ano	4	0,8	49	10,3	53	11,2
Ne	21	4,4	400	84,4	421	88,8
Celkem	25	5,3	449	94,7	474	100,0

Graf 6: Možnost poradit se s výchovným poradcem

Pro analýzu výsledků výzkumného šetření pro potřeby ověření stanovené hypotézy byly porovnány odpovědi respondentů s tělesným postižením a respondentů intaktních. V tomto případě byly brány v úvahu odpovědi respondentů zobrazené v tabulce 7 a grafu 6. Na otázku, zda někdy respondenti využili možnosti poradit se s výchovným poradcem na své střední škole ohledně volby dalšího studia nebo nástupu do za-

městnání, odpověděli z celkového počtu 25 (100,0 %) „ano“ čtyři (16,0 %) respondenti s tělesným postižením, 21 (84,0 %) z nich odpovědělo, že ne. Vzhledem k tělesnému postižení se předpokládalo, že se studenti budou více radit s výchovným poradcem než respondenti intaktní. Ti odpovídali následovně: z celkového počtu 449 (100,0 %) intaktních respondentů, odpovědělo 49 (10,3 %), že tuto možnost využili. 400 (84,4 %) respondentů intaktních uvedlo, že možnost poradit se s výchovným poradcem nevyužilo. Ze získaných dat vyplývá, že očekávané výsledky jsou jiné. 84,4 % respondentů s tělesným postižením vykázalo, že se s výchovným poradcem neradilo, stejně jako 89 % respondentů intaktních.

Hypotéza H7 byla falzifikována.

Závěry šetření a doporučení pro pedagogickou praxi

Výzkum predikcí ovlivňujících rozhodování maturantů v období přechodu ze střední školy do profesního života nebo ke studiu na vyšších a vysokých školách verifikoval nebo falzifikoval stanovené hypotézy. Vzhledem k rozsahu a výběru vzorku není možné zobecňování na širší počet maturantů s tělesným postižením a maturantů intaktních, přestože některé tendence výsledky naznačují. Realizované výzkumné šetření bylo zaměřeno na maturanty s tělesným postižením a zdravotním znevýhodněním a maturanty intaktní na středních školách v Jihomoravském kraji. Prostřednictvím dotazníkového šetření bylo hlavním záměrem získat na základě odpovědí respondentů údaje o faktorech, které velmi významně ovlivňují jejich rozhodování při přechodu škola – povolání, popř. další studium aj. Důležitým momentem v přípravě a zpracování tohoto výzkumného šetření byly také závěry, které přineslo „Evropské slyšení“ v Lisabonu ve dnech 16.–17. září v roce 2007, návrhy a poznatky vyústily v dokument nazvaný „Lisabonská deklarace“. Obsah této deklarace naznačuje, že zkoumaná problematika v podmínkách středních škol v Jihomoravském regionu je podobná jako na středních školách členských států Evropské unie. Výzkumného šetření se celkem zúčastnilo 474 (100 %) respondentů, z nich 46 (9,70 %) uvedlo, že patří mezi žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, a 428 (90,29 %) respondentů uvedlo, že jsou intaktní. Ze 46 (9,70 %) respondentů uvedlo, že jich je 25 (5,27 %) s tělesným postižením. Ze získaných dat vyplynulo, že poskytované speciální potřeby nejsou vždy dobře ošetřeny. Na otázku, zda jsou žáci spokojeni s poskytovanými speciálními vzdělávacími podporami, odpovědělo z celkového počtu 46 respondentů 36 (78,26 %) kladně, 7 (15,21 %) respondentů záporně a tři respondenti (6,52 %) se nevyjádřili. Tato skutečnost signalizuje, že je nutné zaměřit pozornost na další vzdělávání pedagogů v oblasti edukace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na středních školách. Nepotvrdil se také fakt, že velký vliv na rozhodování o další studijní či profesní cestě po maturitě má prostředí střední školy, popř. porady s pedagogy a jinými poradenskými pracovníky. Tato skutečnost se potvrdila jak u maturantů se speciálními potřebami, tak u maturantů intaktních. Ukázalo se, že rodinné prostředí má zásadní vliv při rozhodování o budoucnosti maturantů. Z rozhovorů s řediteli zúčastněných středních škol ale vyplývá, že na školách fungují poradenští pracovníci, jako výchovný poradce, školní psycholog, speciální pedagog aj. a poskytují dost příležitostí svým žákům k pohovorům o budoucím povolání či studiu na vysokých

a jiných školách. Z dosud získaných údajů lze vyvodit následující doporučení pro pedagogickou praxi. Především je nezbytně nutné zaměřit pozornost na to, aby po celou dobu středoškolského vzdělávání fungovalo kvalitní poradenství. Výzkum prokázal, že tomu tak mnohdy není. Dále by měly být dostatečně zajištěny speciální potřeby žáků a pedagogové by s nimi měli být včas a dostatečně seznámeni. Učitelé by měli být dostatečně kvalifikováni, dostatečně motivováni, měli by mít dobré znalosti o speciálních vzdělávacích potřebách svých žáků. Na běžných středních školách by se měla věnovat větší pozornost otázce „postížení“ a mělo by se poskytovat více informací učitelům, žákům i rodičům. Pozitivní je skutečnost, že velký počet žáků s tělesným postižením a zdravotním postižením studuje na běžných středních školách, ve školách pro tělesně postiženou mládež zůstávají žáci s těžšími formami postižení. Integrativní a inkluzivní vzdělávání jedinců s tělesným postižením a zdravotním znevýhodněním je nejlepší přípravou na vyšší vzdělávání nebo přípravou pro profesní život. Pozitivem této formy vzdělávání je fakt, že studenti získávají více sociálních dovedností a zkušeností, naučí se zvládat situace, se kterými se budou potkávat ve skutečném světě dospělých.

ANALYSIS AND COMPARISON OF FACTORS DETERMINING THE PROFESSIONAL ORIENTATION OF SCHOOLCHILDREN WITH PHYSICAL DISABILITIES AND HEALTH IMPAIRMENTS AT SECONDARY SCHOOLS IN THE SOUTH MORAVIAN REGION

Abstract: The subject of this article is the analysis of factors that influence students' decision-making and their expected successful entry into the job market, acceptance to university or to other schools. The students on which this article is focused are those students with special educational needs (with a focus on students with physical disabilities and health impairments) and nondisabled students at secondary schools in the South Moravian Region. A study, carried out in the 2007/2008 school year at selected secondary schools in the monitored region, is presented in the article. Furthermore, this article also presents some evaluated hypotheses, selected results and formulated conclusions of the study, as well as recommendations for practice in special education.

Keywords: student with special educational needs, nondisabled student, adolescence, school-leaving exam, description of physical disability, factors influencing the successful school-career transition, continuing education, pre-career and career training, integrative and inclusive education